

УДК 336.1:352

DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.4.6>

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ГЕНЕЗА ТА РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНОЇ БАЗИ

Мунько А. Ю. – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри управління та адміністрування Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-6651-9970

У статті за результатами ретроспективного аналізу теоретичної бази фінансової безпеки держави та територіальних громад та обґрунтування основні тенденції її генези та розвитку. Витоки досліджень фінансової безпеки держави вітчизняними науковцями констатовано фактично з часу відновлення незалежності України, зокрема в галузі економіки. В державному управлінні поняття фінансової безпеки теоретизовано у 2011 році як стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання. У національному законодавстві фінансова безпека як об'єкт управління органів державної влади та складник національної та економічної безпеки закріплена у 2012–2013 роках. Виявлено, що амальгама дефініцій поняття «фінансова безпека держави» у вітчизняній науці є досить широкою і характеризується концептуальною різноманітністю рівнозначних за теоретико-методологічною вагою підходів до її трактування. Однак, превалювання досліджень з токи зору економічної теорії не дозволяє повною мірою розкрити державно-управлінський аспект, зокрема роль органів державної влади та механізми реалізації на державному рівні. У сучасних дослідженнях (протягом останніх 5 років) за складовими фінансової безпеки держави поряд із борговою, грошово-кредитною, банківською безпекою, а також безпекою валютного, фондового та страхового ринків науковці значну увагу приділяють бюджетній та податковій (фіскальній) безпеці. Обґрунтовано, що умовах цифровізації усіх сфер суспільної діяльності актуалізується новий складник фінансової безпеки держави – кібербезпека. Визначено, що перші комплексні дослідження проблематики фінансової безпеки на рівні територіальних громад в теоретичній площині з'явилися з початком реформування місцевого самоврядування та децентралізації влади. При цьому окремі складники фінансової безпеки на рівні територіальних громад – бюджетні, податкові, грошово-кредитні як предмет досліджень присутні в роботах багатьох теоретичних джерел з публічного управління та адміністрування. Доведено розбалансованість та несистемність наукового пошуку концептуального підґрунтя політики фінансової безпеки територіальної громади.

Ключові слова: фінансова безпека держави, фінансова безпека територіальної громади, економічна безпека, бюджетна безпека, податкова безпека, кібербезпека, місцеве самоврядування, територіальна громада, політика фінансової безпеки.

Munko A. Yu. Financial security of territorial communities: genesis and development of theoretical base

In the article the main trends of its genesis and development are substantiated based on the results of a retrospective analysis of the theoretical basis of the financial security of the state and territorial communities. The origins of research into the financial security of the state by domestic scientists have been ascertained actually since the restoration of Ukraine's independence, in particular in the field of economics. In the state administration, the concept of financial security was theorized in 2011 as the state of the financial, monetary, currency, banking, and tax systems, which is characterized by balance, resistance to internal and external negative influences, the ability to ensure the effective functioning of the national economic system and economic growth. In the national legislation, financial security as an object of management of state authorities and a component of national and economic security was enshrined in 2012 – 2013. It was revealed that the amalgam of definitions of the concept of "financial security of the state" in domestic science is quite broad and is characterized by a conceptual variety of approaches

to its interpretation of equal theoretical and methodological weight. However, the prevalence of research from the point of view of economic theory does not allow to fully reveal the state-management aspect, in particular, the role of state authorities and implementation mechanisms at the state level. In modern studies (during the last 5 years) on the components of the financial security of the state, along with debt, monetary, banking security, as well as the security of currency, stock and insurance markets, scientists pay considerable attention to budgetary and tax (fiscal) security. It is well-founded that the conditions of digitalization of all spheres of public activity are actualizing a new component of the financial security of the state – cyber security. It was determined that the first comprehensive studies of the issue of financial security at the level of territorial communities in the theoretical plane appeared with the beginning of the reform of local self-government and decentralization of power. At the same time, individual components of financial security at the level of territorial communities – budgetary, tax, and monetary as a subject of research are present in the works of many theoretical sources on public management and administration. The imbalance and unsystematic nature of the scientific search for the conceptual basis of the financial security policy of the territorial community has been proven.

Key words: *financial security of the state, financial security of the territorial community, economic security, budget security, tax security, cyber security, local self-government, territorial community, financial security policy.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Національна безпека в усіх її вимірах закладає основи процесів формування та реалізації державної політики за галузями та сферами суспільної діяльності. Глобалізація, незважаючи на її переваги, несе для кожної з країн, навіть найбільш розвинутих, зовнішні ризики, які можуть дестабілізувати, як економічну, так і соціальну сфери держави. Світова криза, спричинена пандемією COVID-19, продемонструвала, які негативні наслідки може спричинити розрив глобальних економічних ланцюгів і знову актуалізувала розвиток безпекових політик та звернення до витоків економічного націоналізму. Для України вплив цієї кризи підсилюється повномасштабною війною з РФ, адже надскладним завданням для фахівців органів державної влади та місцевого самоврядування є досягнення балансу між необхідністю повноцінного фінансування оборонного сектору, підтримки внутрішньо переміщених осіб, ліквідації наслідків ворожих ударів по цивільній і критичній інфраструктурі, та підтримкою фінансової безпеки держави. Ураховуючи впровадження реформи децентралізації влади, посилення організаційно-функціональної та ресурсної незалежності органів місцевого самоврядування фінансова безпека територіальної громади концептуалізується в окремий напрям досліджень у галузі науки «Публічне управління та адміністрування».

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання проблеми та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Дослідженню фінансової безпеки держави присвячені роботи вітчизняних вчених у галузях економіки (О. Василик, З. Варналій, М. Геєць, М. Єрмошенко, З. Мошенський, О. Петрук, А. Сухоруков та інші) та публічного управління та адміністрування (О. Бобровська, Т. Крушельницька, О. Матвєєва, М. Трещов та інші). Науковці розглядають фінансову безпеку на рівні держави, регіонів та громад, як комплексно, так і за окремими напрямками.

Метою статті є здійснення ретроспективного аналізу теоретичної бази фінансової безпеки держави та територіальних громад та обґрунтування основних тенденцій її генези та розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Витоки досліджень фінансової безпеки держави вітчизняними науковцями можна констатувати фактично з часу відновлення незалежності України. До перших ґрунтовних напрацювань відносимо наукові доробки

класиків-економістів О. Василика та М. Геєця. Фінансову безпеку держави у рамках загальної теорії державних фінансів О. Василик визначив як «стан фінансових відносин, за якого б створювалися сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення економічного росту та підвищення життєвого рівня населення, удосконалення національної фінансової системи для успішної протидії внутрішнім і зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану в державі [7]»; у рамках концепції економічної безпеки М. Геєць трактує як «захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання зобов'язань, що існують [10]. Безпосередньо фінансовій безпеці держави у 2000-х роках присвячені роботи М. Єрмошенка, у яких презентовано інший, не менш вагомий, підхід до визначення поняття, а саме як «стану фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю та якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання та населення в цілому [13, с. 310]».

У 2011 році, спираючись на дослідження О. Барановського, М. Єрмошенка, З. Варналія, З. Мошенського, О. Петрука, А. Сухорукова поняття фінансової безпеки теоретизується в Енциклопедії державного управління (за В. Кириленком) як «стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, податкової системи, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [12, с. 73]». Об'єкти – фінансово-кредитна сфера як механізм і явища, на які спрямовується діяльність суб'єктів фінансової безпеки держави щодо її забезпечення. Суб'єкти – законодавча, виконавча і судова влада, фінансово-кредитна сфера як системна сукупність фінансових інститутів; регіони; первинні ланки національної економіки; населення. Предмет – діяльність суб'єктів фінансової безпеки як реалізація сукупності принципів, функцій і конкретних заходів щодо забезпечення фінансової безпеки, спрямована на об'єкти [12, с. 73].

Відповідно у 2012–2013 роках фінансова безпека як об'єкт управління органів державної влади та складник національної та економічної безпеки закріплюється в національному законодавстві [20; 21].

Економічна безпека країни є важливою складовою системи національної безпеки, яка формує захист національних інтересів, забезпечує сталий соціально-економічний розвиток країни, формує механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам, сприяє підвищенню рівня життя населення та розвитку системи міжнародної економічної взаємозалежності [29, с. 26].

Економічна безпека як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання включає виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну, продовольчу, соціальну, фінансову безпеки. При цьому фінансова безпека як стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни,

забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни розглядається через такі складники: банківську безпеку, безпеку небанківського фінансового сектору, боргову, бюджетну, валютну, грошово-кредитну безпеки [20].

Далі фінансова безпека держави як комплексний предмет дослідження зустрічається переважно в роботах вчених галузи економіки. Тут варто звернути увагу на підходи до визначення фінансової безпеки держави О. Бригинця та З. Варналія, які розвивають його у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні – це захищеність фінансових інтересів певного суб'єкта від внутрішніх та зовнішніх загроз (за З. Варналієм) [6]; стан, за допомогою якого забезпечується належне функціонування всіх суб'єктів фінансових правовідносин у державі, що характеризується стійкістю до будь-яких реальних чи потенційних, зовнішніх та внутрішніх негативних впливів, який спроможний забезпечити ефективне функціонування національної фінансової системи, а також її поступальний розвиток (за О. Бригинцем) [3]. У широкому розумінні – це захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий рівень бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, який гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку і обслуговування фінансових зобов'язань (за З. Варналієм) [6]; забезпечує захищеність фінансових інтересів держави та суспільства; створює умови для протистояння небезпекам і загрозам, які прагнуть завдати фінансових збитків державі; задовольняє потреби суспільства у фінансових ресурсах і забезпечує поступове економічне зростання; створює сприятливий інвестиційний клімат у провідних системоутворюючих галузях народного господарства; підтримує належний правовий режим захисту іноземних капіталовкладень; нейтралізує вплив світових фінансів та економічної експансії інших держав на національну безпеку; забезпечує ефективність законодавчого регулювання під час проведення економічних перетворень; дозволяє забезпечити фінансову стабільність держави на визначений період у будь-яких умовах; здійснює фінансовий контроль у сферах розподілу, перерозподілу і використання державного та інших бюджетів; забезпечує ефективність у використанні адміністративних методів під час формування дохідної частини державного та інших бюджетів (за О. Бригинцем) [3].

Підкреслюючи роль фінансової безпеки, колектив авторів А. Балабаниць О. Гапонюк, М. Горбашевська, Л. Кислова, В. Омельченко, Л. Семкова, В. Мацука, К. Осипенко, Ф. Перепада акцентують увагу на тому, що саме регулювання фінансової безпеки суб'єктів господарювання визначає стан економічної безпеки держави та виокремлюють складне поняття «фінансово-економічна безпека», яка підпорядковує ряд складників: фінансову безпеку домогосподарств (особистості) та фінансову безпеку підприємств (установ, організацій) – на мікрорівні та бюджетну, боргову, грошово-кредитну, валютну, інвестиційну, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору – на макрорівні [26, с. 14, 19]; це фінансово-економічний стан, який забезпечує захищеність його фінансово-економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах (за І. Мойсеєнко) [17, с. 28].

Із останніх напрацювань варто відзначити підхід А. Полторака до визначення поняття «фінансова безпека країни» як умови функціонування фінансової системи країни, що кількісно оцінюються за допомогою узагальнення індикаторів

стану грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, боргової безпеки та безпеки небанківського фінансового сектору, за яких дія внутрішніх та зовнішніх загроз не спричиняє негативних процесів у даній складній системі та не заважає створенню сприятливих фінансових умов для її сталого розвитку [19, с. 31].

Бачимо, що амальгама дефініцій поняття «фінансова безпека держави» у вітчизняній науці є досить широкою і характеризується концептуальною різноманітністю рівнозначних за теоретико-методологічною вагою підходів до її трактування. Разом із тим необхідно зауважити на превалюванні досліджень зазначеного питання вченими-економістами, що попри їх доцільність, актуальність та ґрунтовність не дозволяє повною мірою розкрити його державно-управлінський аспект, зокрема роль органів державної влади та механізми реалізації на державному рівні.

У сучасних дослідженнях (протягом останніх 5 років) за складовими фінансової безпеки держави поряд із борговою, грошово-кредитною, банківською безпекою, а також безпекою валютного, фондового та страхового ринків [15] науковці значну увагу приділяють бюджетній та податковій (фіскальній) безпеці.

Бюджетна безпека, як закріплено в національному законодавстві – це «стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції [20]». Наприклад, М. Журавель, Л. Лисяк, В. Мельник, О. Савтєєва доцільно розглядають бюджетну політику як інструмент забезпечення фінансової безпеки України [14, 16]. І. Гнидюк, у свою чергу, бюджетну безпеку у складі фінансової доречно представляє у вигляді процесу забезпечення платоспроможності держави, балансу між обсягами державних доходів та видатків, а також контролю над цільовим використанням коштів державного бюджету. [11, с. 97]. Загалом усі дослідження, присвячені управлінню коштами бюджетів усіх рівнів справедливо можна вважати дотичними до питання бюджетної безпеки. З цим напрямом налічується чимало напрацювань вітчизняними вченими саме у сфері публічного управління та адміністрування (О. Бобровська, Н. Бондарчук, Т. Крушельницька, О. Матвєєва, П. Покатаєв, М. Трещов та інші).

Виділення податкової безпеки як окремого сегменту фінансової безпеки держави І. Форкун та І. Лепетун пояснюють тим, що вона має свій ланцюговий характер впливу, тобто у разі нестабільності податкової безпеки втрачається рівновага бюджетної безпеки через недоотримання податків для наповнення дохідної частин бюджетів [27, с. 290]. У рамках податкової безпеки найвагомим аспектом є фіскальні ризики, які виникають та державному та місцевому рівнях, на складності управління останніми доцільно наголошує М. Трещов [25], пропонуючи інструменти упередження та мінімізації фіскальних ризиків в системі ресурсного забезпечення місцевих бюджетів.

Також в умовах цифровізації усіх сфер суспільної діяльності та державного управління актуалізується новий складник фінансової безпеки держави – кібербезпека, що потребує ґрунтовного розгляду безпосередньо у рамках фінансової безпеки держави. Як наголошують А. Полторак, І. Баришевська, О. Мельник і О. Бондар, система фінансової безпеки держави в умовах глобалізації не може характеризуватися оптимальним рівнем без достатнього рівня кібербезпеки фінансового сектора, виокремлюючи характерні проблеми пострадянських країн: недостатня кількість галузевих центрів кібербезпеки; недостатній рівень

стандартизації для суб'єктів господарювання; міжвідомча взаємодія; механізми стимулювання галузі [24, с. 79–80].

Здійснення державного управління у сфері кібербезпеки в межах своєї компетенції здійснюють: міністерства та інші центральні органи влади; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування; правоохоронні, розвідувальні та контррозвідувальні органи, суб'єкти оперативно-розшукової діяльності; Збройні Сили, інші утворені відповідно до закону військові формування; Національний банк; підприємства, установи та організації, віднесені до об'єктів критичної інфраструктури; суб'єкти господарювання, громадяни, інші особи, які здійснюють діяльність та/або надають послуги, пов'язані з національними інформаційними ресурсами, електронними інформаційними послугами, електронними транзакціями, електронними комунікаціями, інформаційною безпекою та кіберзахистом. [28, с. 14]. Тому механізми управління кібербезпекою характеризуються складністю та повсюдністю їх застосування.

З початком реформування місцевого самоврядування та децентралізації влади в теоретичній площині з'явилися перші комплексні дослідження проблематики фінансової безпеки на рівні територіальних громад (Н. Бак [1], Р. Білик [2], С. Бугіль [4], С. Бурлуцький, С. Бурлуцька [5], Г. Возняк [8], М. Волосюк [9], О. Олександрова [23], І. Сіренко [9], Т. Сухорукова [23], Н. Філіпчук [2] та інші). При цьому, варто зауважити, що окремі складники фінансової безпеки на рівні територіальних громад – бюджетні, податкові, грошово-кредитні як предмет досліджень присутні в роботах багатьох теоретичних джерелах з публічного управління та адміністрування. Однак, очевидно, що цього недостатньо для повноцінного теоретико-методологічного забезпечення питання фінансової безпеки територіальної громади.

Звертаючись безпосередньо до комплексних напрацювань бачимо, що переважно розглядається економічна безпека територіальної громади (стан рівня життєздатності територіальної громади, що одночасно гарантує виконання місії і цілей її функціонування, сталість розвитку та забезпечення захищеності від внутрішніх і зовнішніх ризиків [9, с. 106–107]) та регіону (складна багатofакторна категорія, що характеризує рівень відкритості економіки, здатність регіону до самофінансування та підвищення якості життя населення [2]). Вже у рамках економічної безпеки виокремлюється її фінансова складова, зокрема як захищеність її фінансових інтересів територіальної, яка досягається шляхом стабільного та повноцінного фінансового забезпечення потреб її функціонування й розвитку (за Н. Бак) [1, с. 106]; впливає та відчуває вплив від фінансової безпеки домогосподарств і суб'єктів господарювання, розташованих на території громади, наголошує О. Рожко [22].

Погоджуємося з С. Бугіль, що з фінансовою складовою часто ототожнюють бюджетну складову економічної безпеки територіальної громади як стан забезпечення платоспроможності з урахуванням балансу доходів і видатків місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів [4, с. 57]. Г. Возняк розкриває сутність бюджетної безпеки у світлі здатності органів влади чи місцевого самоврядування забезпечувати стійкість фінансово-економічних систем, максимальний ступінь збалансованості місцевих бюджетів, нейтралізувати дію зовнішніх та внутрішніх загроз, запобігати нераціональному розподілу і використанню бюджетних коштів у цілях забезпечення сталого поступу територій [8, с. 104].

Примітне те, що значна частина наукових публікацій присвячена методиці оцінювання економічної та фінансової безпеки територіальних громад при порівняно

невеликій теоретико-методологічній базі з цього питання. Тобто, наявна розбалансованість та несистемність наукового пошуку зазначеної проблеми.

Зважаючи на посилення впливу чинників на рівень фінансової безпеки територіальних громад таких, як обмеженість доступу до міжнародних фінансових ринків; порушення експортно-імпоротної діяльності; погіршення стану зовнішньої торгівлі, зростання дефіциту платіжного балансу; залежність від позикових коштів; вплив світових криз на фінансову систему держави та її територій; російсько-українська війна та інші недостатність напрацьовань щодо теоретико-методологічного забезпечення створює ризики організаційній та ресурсній спроможності місцевого самоврядування в Україні.

До явищ і чинників, що можуть призвести до створення внутрішніх загроз національній безпеці у фінансовій сфері, належать: нестабільність та недосконалість правового регулювання у фінансовій сфері; нерівномірний розподіл податкового навантаження на суб'єктів господарювання, що зумовлює ухилення від сплати податків та відплив капіталу за кордон; вплив капіталу за кордон внаслідок погіршення інвестиційного клімату; низький рівень бюджетної дисципліни і незбалансованість бюджетної системи; збільшення обсягу державного боргу; тінізація економіки; недостатній рівень золотовалютних резервів; значний рівень доларизації економіки; істотні коливання обмінного курсу національної валюти, не обумовлені дією макроекономічних факторів; слабкий розвиток фондового ринку, зокрема в частині застосування механізмів обліку та переходу прав власності на цінні папери, а також забезпечення захисту прав інвесторів на фондовому ринку; недостатній рівень капіталізації фінансової системи [21].

Ураховуючи вищезазначене, наукового підґрунтя вимагає розробка політики фінансової безпеки територіальної громади, яка декларує стратегічні орієнтири щодо прийняття управлінських рішень в частині фінансового менеджменту органу місцевого самоврядування, а саме: інституціоналізує кращі практики муніципального фінансового менеджменту; уточнює стратегічні пріоритети фінансового менеджменту органу місцевого самоврядування; визначає межі показників фінансової безпеки громади; підтримує рейтинг муніципальних облігацій і знижує вартість позик; сприяє довгостроковому стратегічному мисленню щодо сталого розвитку території; управляє ризиками; відповідає встановленим передовим практикам публічного управління [18, с. 67–68].

Висновки. Узагальнюючи результати досліджень можна зробити такі висновки щодо генези та розвитку теоретичної бази фінансової безпеки територіальних громад, які визначають перспективи подальших розвідок:

– превалювання теоретичних розробок щодо фінансової безпеки держави в напрацюваннях вчених-економістів та суттєво менше в галузі публічного управління та адміністрування, що не дозволяє повною мірою врахувати державно-управлінський аспект;

– виокремлення фінансової безпеки територіальної громади в окремий напрям досліджень з 2015 року, що характеризується розбалансованістю та несистемністю теоретико-методологічної основи, наявністю секторальних акцентів, що не надає можливості сформуванню концептуального фундаменту для розробки та впровадження політики фінансової безпеки на рівні територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бак Н. Фінансова безпека територіальних громад в Україні: сутність, структурні складові, загрози. *Світ фінансів*. 2019. № 1(58). С. 98–110.

2. Білик Р.Р., Філіпчук Н.В. Проблеми економічної безпеки та конкурентоспроможності регіонів в умовах децентралізації. *Регіональна економіка*. 2019. № 4. С. 53–63. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2019-4-4>
3. Бригинец А.А. Правове забезпечення фінансової безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 ; Держ. фіск. служба України, Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь, 2017. 464 с.
4. Бугіль С.Я. Фінансова стійкість та безпека місцевих бюджетів в умовах обмеженості фінансових ресурсів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 1. С. 55–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepsru_2016_1_15
5. Бурлуцький С.В., Бурлуцька С.В. Економічна та фінансова безпека регіонів в умовах децентралізації. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 6. С. 16–21.
6. Варналій З.С. Інституціональні загрози фінансовій безпеці України та шляхи їх запобігання. *Економічний вісник університету*. 2017. № 34/1. С. 140–150.
7. Василик О.Д. Теорія фінансів : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2000. 364 с.
8. Возняк Г.В. До питання бюджетної безпеки регіонів і громад України в умовах нестабільної економіки. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. інтернет конф. з міжнар. уч.* (21 січ. 2021 р.). Полтава: НУПП. 2021. 135 с.
9. Волосюк М.В., Сіренко І.В. Економічна безпека територіальної громади в системі забезпечення її сталого розвитку. *Економіка та держава*. 2021. № 6. С. 105–109.
10. Гесць В.М. Концепція економічної безпеки України. *Економіст*. 1998. № 7–9. С. 63–82.
11. Гнидюк І. Бюджетна безпека як невід’ємний складник національної безпеки держави. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2021. № 1 (118). С. 94–98.
12. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. Київ : НАДУ при Президентові України, 2011. 748 с.
13. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія. Київ : КНТЕУ, 2001. 309 с.
14. Лисяк Л.В., Журавель М.О. Бюджетна політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки України. *Modern Economics*. 2018. № 9. С. 54–59.
15. Марченко О.М., Пушак Я.Я., Ревак І.О. Фінансова безпека держави : навч. посіб. Львів. 2020. 356 с.
16. Мельник В.М., Савстеєва О.М. Бюджетна політика в системі фінансової безпеки держави. *Науковий вісник національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2020. № 1–2. С. 73–80.
17. Мойсєнко І.П., Марченко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛДУВС, 2011. 380 с.
18. Мунько А.Ю. Політика фінансової безпеки територіальних громад: розробка, реалізація, оцінювання. *Таврійський науковий вісник*. 2022. № 1. С. 66–72.
19. Полторак А.С. Системна таксономія фінансової безпеки. *Вісник аграрної науки Причорномор’я*. 2018. Вип. 3. С. 26–32.
20. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовт. 2013 р. № 1277. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>
21. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серп. 2012 р. № 569-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>

22. Рожко О.Д. Грошово-кредитна безпека України та шляхи її забезпечення. *Інтернаука*. 2017. № 2(24). URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2017/2/2056>
23. Сухорукова Т.Г., Александрова О.Ю., Савгира К.Д. Оцінка та напрями підвищення фінансової безпеки регіонів України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 64. С. 186–196.
24. Сучасні тенденції розвитку фінансово-кредитної системи: теорія та практика : колективна монографія / кол. авторів. Полтава: ПП «Астроя», 2019. 115 с.
25. Трещов М. М. Концептуальні засади стратегічного управління ресурсним забезпеченням місцевих бюджетів : монографія / М. М. Трещов – Дніпро, ДРІДУ НАДУ : Моноліт, 2018. 308 с.
26. Управління фінансово-економічною безпекою держави та шляхи запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам: монографія / Балабаниць А.В., Гапонюк О.І., Горбашевська М.О., Кислова Л.А., Омельченко В.Я., Семкова Л.В. Мацука В.М., Осипенко К.В., Перепада Ф.Л. Маріуполь : Маріупольський держ. ун-т. 2020. 223 с.
27. Форкун І.В., Лепетун І.О. Податкова безпека як складова фінансової безпеки держави. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 5 Том 1. С. 289–292.
28. Kryshatanovych M., Storozhev R., Malyshev K., Munko A., Khokhba O. State Management of the Development of National Cybersecurity Systems. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22 No. 5. P. 11–16. URL: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.5.3>
29. Rybalchenko L., Ryzhkov E., Ohrimenco S. Modeling economic component of national security. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. Vol. 1. P. 25–36.

REFERENCES:

1. Bak N. (2019) Finansova bezpeka terytorialnykh hromad v Ukraini: sutnist, strukturni skladovi, zahrozy [Financial security of territorial communities in Ukraine: essence, structural components, threats]. *Svit finansiv*. 1. 98–110 [in Ukrainian].
2. Bilyk R.R., Filipchuk N.V. (2019) Problemy ekonomichnoi bezpeky ta konkurentospromozhnosti rehioniv v umovakh detsentralizatsii [Problems of economic security and competitiveness of regions in conditions of decentralization]. *Rehionalna ekonomika*. 4. 53–63. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2019-4-4> [in Ukrainian].
3. Bryhynets A.A. (2017) Pravove zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.07 [Legal provision of financial security of Ukraine: diss. ... Doctor of Law. Sciences: 12.00.07]. Irpin. 464 s. [in Ukrainian].
4. Buhil S.Ia. (2016) Finansova stikiist ta bezpeka mistsevykh biudzhetyv v umovakh obmezhenosti finansovykh resursiv [Financial sustainability and security of local budgets in conditions of limited financial resources]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. 1. 55–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_1_15 [in Ukrainian].
5. Burlutskiyi S. V., Burlutska S. V. (2015) Ekonomichna ta finansova bezpeka rehioniv v umovakh detsentralizatsii [Economic and financial security of regions in terms of decentralization]. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia*. 6. 16–21 [in Ukrainian].
6. Varnalii Z.S. (2017) Instytutsionalni zahrozy finansovii bezpetsi Ukrainy ta shliakhy yikh zapobihannia [Institutional threats to the financial security of Ukraine and ways to prevent them]. *Ekonomichniy visnyk universytetu*. 34/1. 140–150 [in Ukrainian].
7. Vasylyk O.D. (2000) Teoriia finansiv [Theory of finance]. Kyiv : Vyscha shkola. 364 s. [in Ukrainian].
8. Vozniak H.V. (2021) Do pytannia biudzhetnoi bezpeky rehioniv i hromad Ukrainy v umovakh nestabilnoi ekonomiky [To the issue of budgetary security of the regions and communities of Ukraine in the conditions of an unstable economy].

Ekonomichna bezpeka: derzhava, rehion, pidpriemstvo: materialy VI Vseukr. nauk.-prakt. internet konf. z mizhnar. uch. Poltava: NUPP. 135 [in Ukrainian].

9. Volosiuk M.V., Sirenko I.V. (2021) Ekonomichna bezpeka terytorialnoi hromady v systemi zabezpechennia yii staloho rozvytku [Economic security of the territorial community in the system of ensuring its sustainable development]. *Ekonomika ta derzhava*. 6. 105–109 [in Ukrainian].

10. Heiets V.M. (1998) Kontsepsiia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Concept of economic security of Ukraine]. *Ekonomist*. 7–9. 63–82 [in Ukrainian].

11. Hnydiuk I. (2021) Biudzhethna bezpeka yak nevidiemnyi skladnyk natsionalnoi bezpeky derzhavy [Budget security as an integral component of the state's national security]. *Derzhava ta rehiony*. 1 (118). 94–98 [in Ukrainian].

12. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia. T. 1 : Teoriia derzhavnoho upravlinnia (2011) [Encyclopedia of public administration. Vol. 1: Theory of public administration]. Kyiv : NADU. 748 s. [in Ukrainian].

13. Iermoshenko M.M. (2001) Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia : monohrafiia [Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy: monograph]. Kyiv : KNTEU. 309 s. [in Ukrainian].

14. Lysiak L.V., Zhuravel M.O. (2018) Biudzhethna polityka yak instrument zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy [Budgetary policy as a tool for ensuring financial security of Ukraine]. *Modern Economics*. 9. 54–59 [in Ukrainian].

15. Marchenko O.M., Pushak Ya.Ia., Revak I.O. (2020) Finansova bezpeka derzhavy : navch. posib. [Financial security of the state: education manual]. Lviv. 356 s. [in Ukrainian].

16. Melnyk V.M., Savstieieva O.M. (2020) Biudzhethna polityka v systemi finansovoi bezpeky derzhavy [Budgetary policy in the system of financial security of the state]. *Naukovyi visnyk natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu*. 1–2. 73–80 [in Ukrainian].

17. Moiseienko I.P., Marchenko I.P. (2011) Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva: navch. posibnyk. [Management of financial and economic security of the enterprise: education manual]. Lviv: LDUVS. 380 s. [in Ukrainian].

18. Munko A.Iu. (2022) Polityka finansovoi bezpeky terytorialnykh hromad: rozrobka, realizatsiia, otsiniuvannia [Financial security policy of territorial communities: development, implementation, evaluation]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk*. 1. 66–72 [in Ukrainian].

19. Poltorak A.S. (2018) Systemna taksonomiia finansovoi bezpeky [System taxonomy of financial security]. *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomia*. 3. 26–32 [in Ukrainian].

20. Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rinvnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy : pryiniaty 29 zhovt. 2013 r. № 1277 [Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine On the approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine from October 29 2013, No. 1277]. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> [in Ukrainian].

21. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro skhvalennia Kontsepsiï zabezpechennia natsionalnoi bezpeky u finansovii sferi : pryiniata 15 serp. 2012 r. № 569-r [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the Concept of ensuring national security in the financial sphere dated August 15 2012, No. 569]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80> [in Ukrainian].

22. Rozhko O.D. (2017) Hroshovo-kredytna bezpeka Ukrainy ta shliakhy yii zabezpechennia [Monetary and credit security of Ukraine and ways to ensure it]. *Internauka*. 2 (24). URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2017/2/2056> [in Ukrainian].

23. Sukhorukova T.H., Aleksandrova O.Iu., Savhyra K.D. (2018) Otsinka ta napriamy pidvyshchennia finansovoi bezpeky rehioniv Ukrainy [Assessment and directions for improving the financial security of the regions of Ukraine]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 64. 186–196 [in Ukrainian].

24. Suchasni tendentsii rozvytku finansovo-kredytnoi systemy: teoriia ta praktyka : kolektyvna monohrafiia (2019) [Modern trends in the development of the financial and credit system: theory and practice: collective monograph]. Poltava: Astraia. 115 s. [in Ukrainian].

25. Treshchov M. M. (2018) Kontseptualni zasady stratehichnoho upravlinnia resursnym zabezpechenniam mistsevykh biudzhetiv : monohrafiia [Conceptual principles of strategic management of resource provision of local budgets: monograph]. Dnipro : Monolit. 308 s. [in Ukrainian].

26. Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu derzhavy ta shliakhy zapobihannia zovnishnim i vnutrishnim zahrozam: monohrafiia (2020) [Management of the financial and economic security of the state and ways to prevent external and internal threats: monograph]. Balabanyts A.V., Haponiuk O.I., Horbashevska M.O., Kyslova L.A., Omelchenko V.Ia., Semkova L.V. Matsuka V.M., Osypenko K.V., Perepadia F.L. Mariupol : Mariupolskyi derzh. un-t. 223 s. [in Ukrainian].

27. Forkun I.V., Lepetun I.O. (2018) Podatkova bezpeka yak skladova finansovoi bezpeky derzhavy [Tax security as a component of the financial security of the state]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. 5. 289–292 [in Ukrainian].

28. Kryshchanovych M., Storozhev R., Malyshev K., Munko A., Khokhba O. (2022) State Management of the Development of National Cybersecurity Systems. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 22/5. 11–16. URL: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.5.3> [in English].

29. Rybalchenko L., Ryzhkov E., Ohrimenco S. (2021) Modeling economic component of national security. *Philosophy, Economics and Law Review*. 1. 25–36 [in English].